

СИЛАБУС
навчальної дисципліни
« ЗАГАЛЬНА БІОТЕХНОЛОГІЯ »

Рівень вищої освіти	Перший бакалаврський
Код і найменування спеціальності, тип і назва освітньої програми	162 Біотехнології та біоінженерія ОПП Біотехнології та біоінженерія
Статус навчальної дисципліни	Обов'язкова
Курс, семестр	Курс 2, семестр 4
Трудомісткість	Загальна кількість годин - 180 год. Кількість кредитів – 6
Мова(и) викладання	Державна
ННІ / факультет, кафедра	Навчально-науковий інститут агротехнологій, селекції та екології Кафедра біотехнології та хімії
Контактні дані розробника(ів)	Сергій КОРИННИЙ, к. с.-г. наук, старший науковий співробітник, доцент Контакти: ауд. (навчальний корпус № 1) e-mail: korinny_sergey@ukr.net serhii.korinnyi@pdau.edu.ua тел. +380668276735, сторінка викладача https://www.pdaa.edu.ua/people/korinnyy-sergiy-mykolayovych
Мета вивчення навчальної дисципліни	сформувати у здобувачів вищої освіти знання умов і особливостей культивування біологічних агентів - продуцентів біологічно-активних речовин, процесів біосинтезу цільового продукту, методів керування процесами біосинтезу, способів та прийомів промислової реалізації біотехнологічного процесу, а також ознайомлення студентів із принципами розробки біотехнологій.
Компетентності	<i>Інтегральна компетентність</i> Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, що характеризуються комплексністю та невизначеністю у біотехнології та біоінженерії, або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів біотехнології та біоінженерії. <i>Загальні компетентності</i> К05. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. <i>Фахові компетентності</i> К13. Здатність працювати з біологічними агентами, використовуваними у біотехнологічних процесах (мікроорганізми, гриби, рослини, тварини, віруси, окремі їхні компоненти).

	<p>K15. Здатність проводити аналіз сировини, матеріалів, напівпродуктів, цільових продуктів біотехнологічного виробництва.</p> <p>K26. Здатність орієнтуватися в основних біотехнологічних концепціях, і теоріях, пов'язаних з вирощуванням сільськогосподарських рослин.</p>
<p>Результати навчання</p>	<p>ПР03. Вміти розраховувати склад поживних середовищ, визначати особливості їх приготування та стерилізації, здійснювати контроль якості сировини та готової продукції на основі знань про фізико-хімічні властивості органічних та неорганічних речовин.</p> <p>ПР09. Вміти складати базові поживні середовища для вирощування різних біологічних агентів. Оцінювати особливості росту біологічних агентів на середовищах різного складу.</p> <p>ПР10. Вміти проводити експериментальні дослідження з метою визначення впливу фізико-хімічних та біологічних факторів зовнішнього середовища на життєдіяльність клітин живих організмів.</p> <p>ПР14. Вміти обґрунтувати вибір біологічного агента, складу поживного середовища і способу культивування, необхідних допоміжних робіт та основних стадій технологічного процесу.</p> <p>ПР25. Аналізувати та впроваджувати на практиці новітні досягнення в сфері застосування біотехнології та біоінженерії в аграрній галузі.</p>
<p>Методи навчання</p>	<p>за джерелом знань (МН): МН 1 <i>словесні методи</i> 1). лекція, 4). інструктаж; МН 2 <i>наочні методи</i> 2) демонстрування, 3) спостереження; МН 3 <i>практичні методи</i> 3) лабораторні роботи, 5) робота з навчально-методичною літературою;</p> <p>за логікою (МНЛ): МНЛ 1 <i>індуктивний</i> від часткового до загального, від конкретного до абстрактного; МНЛ 2 <i>дедуктивний</i> від загального до часткового, від абстрактного до конкретного; МНЛ 6 <i>порівняння</i> полягає у виявленні подібності та відмінностей між предметами і явищами;</p> <p>за ступенем керівництва (МНСР): МНСР 1 <i>методи самостійної роботи вдома</i> 1) усні та письмові домашні завдання, 2) завдання самостійної роботи; МНСР 2 <i>робота під керівництвом викладача</i> 1) самостійна робота, 3) виконання письмових робіт, 4) виконання практичних завдань;</p> <p>Інноваційні методи навчання: МНІ 1 <i>бінарні методи</i> 1) словесно-інформаційний, 5) наочно-ілюстративний, МНІ 4 <i>комп'ютерні і мультимедійні методи</i> 1) використання мультимедійних презентацій;</p>
<p>Програма навчальної дисципліни</p>	<p>Тема 1. Предмет та значення біотехнологічної галузі. Виникнення та основні етапи розвитку біотехнології. Особливості та відмінності біотехнологій у порівнянні з іншими технологічними процесами (технологіями). Базова термінологія. Принципи класифікації та приклади класифікацій біотехнологічних виробництв. Мікробіологічна промисловість, як базова складова частина сучасної біотехнології. Сфери використання біосинтетичного потенціалу мікроорганізмів. Галузі застосування продукції біотехнологічних виробництв. Основні наукові центри та промислові підприємства галузі. Тенденції розвитку біотехнологічних досліджень та прикладної мікробіології. Основні біотехнологічне фірми розвинутих країн. Організація біотехнологічних досліджень та розвиток біотехнологічного виробництва в Україні. Підготовка біотехнологічних кадрів.</p> <p>Тема 2. Напрямки сучасної біотехнології. Сучасні та новітні напрямки розвитку біотехнології та біотехнологічної промисловості. Напрямки сучасної біотехнології: ДНК технології, генна інженерія і генетична трансформація, біоелектроніка, клонування рослин і тварин, ДНК-технології,</p>

біотрансформація, ДНК технології діагностики збудників захворювання, промисловий біотехнологічний синтез, біотехнологія в харчовій і фармацевтичній промисловості, екологічні біотехнології, біоенергетика, біогеотехнологія, протеоміка, геноміка, біоінформатика, нанобіотехнологія.

Тема 3. Основні принципи та об'єкти мікробних технологій. Селекція промислових штамів мікроорганізмів. Клітини мікроорганізмів, рослин та тканин як промислові продуценти біологічно активних речовин Бактерії, дріжджі, цільові гриби та мікроскопічні водорості, що використовуються в прикладної мікробіології. Переваги мікроорганізмів, порівняно з іншими організмами, у синтезі біологічно активних речовин. Основні вимоги до промислових та промислово-перспективних продуцентів БАР, критерії відбору. Виділення продуцентів з природних джерел. Параметри, за якими оцінюється мінливість культур за практично важливими ознаками. Застосування основних закономірностей регуляції метаболізму у мікроорганізмів для підвищення їх продуктивності. Залежність метаболічної активності мікроорганізмів від впливу факторів оточуючого середовища: температури, аерації, рН, складу і концентрації компонентів середовища. Ступінчаста селекція промислових мікроорганізмів. Принципи використання мутагенів в селекції мікроорганізмів. Використання мутантів у селекції (ауксотрофних, прототрофних ревертантів, стійких до аналогів метаболітів, стійких до антибіотиків, із зміненим транспортуванням метаболітів). Принципи отримання мутантів мікроорганізмів з порушеним регулюванням синтезу метаболітів.

Тема 4. Конструювання біотехнологічних штамів мікроорганізмів та методи зберігання промислових культур. Роль гібридизації в селекції промислових мікроорганізмів. Принципи генно-інженерного конструювання біотехнологічних продуцентів. Генно-інженерні штами мікроорганізмів – продуценти біологічно активних речовин. Підготовка мікроорганізмів до виробничого процесу, тривале зберігання і підтримання в активному стані промислових мікроорганізмів. Основне завдання зберігання промислових культур. Періодичні пересіви. Ліофілізація. Висушування. Зберігання культур під мінеральною олією. Зберігання культур при низьких та ультра низьких температурах.

Тема 5. Узагальнена схема біотехнологічних виробництв. Стадії біотехнологічних виробництв. Підготовчі (предферментаційні) процеси, культивування біологічних агентів, виділення та стандартизації біологічно активних речовин. Технологічні засади санітарної підготовки виробництва. Підготовка, мийка та стерилізація обладнання та комунікацій.

Тема 6. Вимоги до асептики в біотехнологічних процесах. Методи аерації і стерилізації повітря. Способи очищення та стерилізації повітря для біосинтезу та виробничих приміщень. Типові технологічні прийоми стерилізації повітря. Повітряні фільтри. Принципи вибору фільтруючих матеріалів повітряних фільтрів. Оцінка ефективності очистки та стерилізації повітря. Контроль ефективності очистки та стерилізації повітря. Технологічна схема отримання стерильного повітря.

Тема 7. Поживні середовища в біотехнології. Класифікація поживних середовищ, що використовуються у біотехнології. Підбір складу поживного середовища, розробка технологічних етапів культивування в залежності від механізмів регуляції метаболічних шляхів та фізіологічних особливостей клітин промислового штаму. Сировинна база біотехнології. Основні джерела головних та мінорних елементів. Ростові фактори. Попередники синтезу цільового продукту. Особливості поживних середовищ для культивування клітин рослин та тканин. Принципи створення поживних середовищ, вимоги до компонентів. Підготовка поживних середовищ для виробничого біосинтезу: зберігання та дозування компонентів поживного середовища,

способи стерилізації поживних середовищ. Контроль якісних показників поживних середовищ.

Тема 8. Отримання посівного матеріалу. Посівний матеріал. Одержання посівного матеріалу для поверхневого та глибинного культивування. Музейні культури, робочі партії штамів-продуцентів БАР.

Тема 9. Культивування мікроорганізмів. Ферментери. Класифікація ферментерів. Принципи вибору типового ферментаційного обладнання. Особливості технологій з використанням нативних та імібілізованих клітин мікроорганізмів. Особливості обладнання для культивування мікробних культур.

Тема 10. Періодичне культивування і безперервне культивування. Періодичне культивування і його графічна інтерпретація. Глибинне культивування в ідеальному біореакторі періодичної дії. Логістична крива, як приклад однопараметричної моделі розвитку популяції. Базові кінетичні показники періодичного культивування. Кінетика утилізації субстрату і утворення метаболітів в періодичному режимі культивування. Питома швидкість росту, економічні коефіцієнти, вихід біомаси, ступінь використання субстрату, продуктивність біосинтезу, фізіологічна цінність субстрату. Математичне моделювання ростових процесів. Модель експоненційного росту. Кінетичні рівняння Моно, Ферхюльста-Пірла-Ріда, Ендрюса та інш. Безперервне культивування. Кінетика збалансованого росту. Базові кінетичні показники та математичні моделі напівбезперервного та безперервного режимів культивування. Класифікація безперервних систем та методи керування ними, матеріальний баланс по біомасі та субстрату. Саморегуляція безперервних систем. Хемостатні, турбідостатні та інші системи керування безперервними процесами біосинтезу. Культивування в системі з декількох ідеальних біореакторів. Баланс біомаси та субстрату у батареї безперервних хемостатів. Технологічна реалізація типових способів безперервного культивування. Підтримка і контроль асептичних умов. Забезпечення і контроль умов росту культур: забезпечення аерації та стерилізації повітря, контроль температурного режиму, забезпечення газо- і масообміну, контроль складу і якості поживного середовища. Контроль стану біооб'єкту.

Тема 11. Культивування рослинних і тваринних клітин та тканин. Особливості біотехнологічних процесів на основі культивування тваринних клітин. Суспензійні культури, умови їх отримання та вирощування. Особливості обладнання для лабораторного та промислового культивування ізольованих клітин і тканин. Штучні тканини. Клонування тварин. Трансгенні тварини. Особливості біотехнологічних процесів на основі культивування рослинних клітин. Суспензійні культури, умови їх отримання та вирощування. Культивування калусних та суспензійних культур з метою одержання продуктів вторинного синтезу (алкалоїдів, глікозидів, ефірної олії, стеринів). Специфіка калусних тканин. Вибір експлантатів, підготовка і умови культивування ізольованих клітин, тканин та органел. Фактори, що впливають на синтез та накопичення метаболітів в культурі ізольованих клітин і тканин. Особливості обладнання для лабораторного та промислового культивування ізольованих клітин і тканин. Генна інженерія рослин: методологія. Отримання трансгенних рослин.

Тема 12. Технологічні процеси виділення, очищення та сушки продуктів біосинтезу. Концентрація, виділення та очищення цільового продукту. Принципи та типові технологічні рішення виділення цільових продуктів біосинтезу. Обґрунтування та вибір способів виділення в залежності від характеристик продукту та місця його локалізації. Способи концентрування біомаси: відстоювання, флотація, осадження в полі штучно створених гравітаційних сил. Способи розділення твердої та рідкої фаз культуральної

рідини: фільтрування, центрифугування, сепарування. Попередня обробка клітинних суспензій. Екстракція цільового продукту. Мембранні методи: діаліз, електродіаліз. Баромембранні способи: мікрофільтрація, ультрафільтрація, зворотний осмос. Методи осадження білків: органічними розчинниками, солями, вибірковою рН-та Т-денатурацією, в ізоелектричній точці. Розділення та очищення продукту методами адсорбції.

Тема 13. Стабілізація і фасування цільового продукту. Випробування продуктів біотехнологічного виробництва. Отримання кінцевої форми продуктів мікробного синтезу. Стабілізація продукту. Наповнювачі та стабілізатори активності БАР. Термочутливість та ксерочутливість продуктів біосинтезу. Способи сушки продуктів. Вакуум-висушування, розпилююча та сублімаційна сушка. Вибір способу в залежності від характеристик субстанції, що висушується, та вимог до готового продукту. Товарні форми продуктів біосинтезу. Фасування, пакування, зберігання. Контроль у виробництві продуктів біосинтезу. Види контролю, точки контролю, якість продукції. Оцінка продуктів на відсутність контамінантів. Оцінка ідентичності або достовірності біотехнологічних продуктів. Оцінка нешкідливості продуктів біотехнології.

Тема 14. Використання мікробіологічних процесів оздоровлення довкілля. Очисні споруди і методи контролю їх роботи. Екстенсивні способи очищення стічних вод: біологічні ставки, поля фільтрації, поля зрошення, методи електролізу, озонування, радіаційний. Інтенсивні способи очищення стічних вод: очисні споруди з аеробними та анаеробними процесами. Аеротенкі та метантенкі. Біоконвейсри. Виробництво біогазу та паливного етанолу. Отримання біогазу та органічних добрив при анаеробній ферментації відходів, які містять органічні речовини.

Тема 15. Переробка відходів: аеробний й анаеробний розклад. Біотехнологія металів. Біотрансформація органічних сполук. Мікробна переробка відходів і побічних продуктів сільського господарства. Біологічна переробка промислових відходів на смітниках, токсичних і небезпечних відходів. Очищення газоподібних відходів та ґрунту. Вилуговування металів. Мікроорганізми, що беруть участь у вилугованні сульфідних мінералів. Технологія бактеріального вилуговування металів. Біосорбція металів із розчинів. Акумуляція металів зі стічних вод. Використання мікроорганізмів для зниження вмісту метану в шахтах та для підвищення нафтовіддачі пластів. Очищення вугілля, нафти і газу. Мікробна деградація і конверсія ксенобіотиків у навколишньому середовищі. матеріалів мікроорганізмами. Види мікробної трансформації. Методи мікробної трансформації.

Тема 16. Виробництво бактерійних добрив, біоінсектицидів і способів захисту рослин. Бактерійні добрива та способи їх виготовлення. Типи бактерійних добрив та мікроорганізми, що використовуються для їх отримання. Одержання бактеріальних препаратів азотфіксуючих мікроорганізмів. Технологічні схеми отримання ризоторфіну, нітрагіну та азотобактерину. Стимуляція росту рослин вільноживучими азотфіксуючими бактеріями. Виробництво біоінсектицидів, препаратів проти гризунів і мікробних засобів захисту рослин. Біопестициди. Мікробні та вірусні ентомоцидні препарати та засоби захисту рослин: токсини *Bacillus thuringiensis*, боверин, вірини, фітобактріоміцин, трихотецин.

Тема 17. Етичні, правові та соціальні аспекти біотехнології. Контроль досліджень у галузі мікробних біотехнологій. Особливості контролю нешкідливості харчових продуктів та харчових добавок. Патентування біотехнологічних винаходів. Економічні та соціальні аспекти прикладної мікробіології. Контроль досліджень у галузі мікробних біотехнологій та патентування біотехнологічних винаходів. Контроль використання

	біотехнологічних заходів. Контроль за виробництвом та споживання харчових продуктів і харчових добавок. Запобігання ризику впровадження досягнень мікробних технологій. Контролювання вивільнення генетично модифікованих організмів у навколишнє середовище.
Стратегія оцінювання результатів навчання	Форми поточного контролю: виконання та захист лабораторних робіт, виконання та захист самостійних робіт. Форма підсумкового контролю: екзамен
Політика навчальної дисципліни	<i>Академічна доброчесність.</i> Здобувач вищої освіти повинен дотримуватись Кодексу академічної доброчесності та Кодексу про етику викладача та здобувача вищої освіти Полтавського державного університету . Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерел інформації. <i>Дедлайни та перескладання.</i> Лабораторні завдання, завдання зі самостійної роботи, які здаються з порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (20 %). Перескладання поточного та підсумкового контролю відбуваються за наявності поважних причин з дозволу директорату.
Передумови для вивчення навчальної дисципліни (за потреби)	Біологія клітин і тканин, Основи біобезпеки та біоетики, Основи наукових досліджень в біотехнології.
Рекомендовані джерела інформації	Основні <ol style="list-style-type: none"> 1. Біотехнологія мікробного синтезу: навчальний посібник. НУБіП України. Патица Т.І., Патица М.В. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018: 272. 2. Загальна(промислова) біотехнологія: навчальний посібник. М.Д. Мельничук, О.Л. Кляченко, В.В.Бородай, Ю.В. Коломієць. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. 253 с. 3. Біоінженерія: підручник. О.Л. Кляченко, М.Д. Мельничук, Ю.В. Коломієць. Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 458 с. 4. Нормативне забезпечення біотехнологічних виробництв: навчальний посібник. В.В.Бородай, О.Л.Кляченко. К.: Компрінт, 2018. 259 с. 5. Біоінженерія: підручник. О.Л. Кляченко, М.Д. Мельничук, Ю.В. Коломієць. Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 458 с. 6. Технологічне обладнання біотехнологічної і фармацевтичної промисловості: підручник (для вищ. навч. закл.). Стасевич М.В., Милянч А.О., Стрельников Л.С. та інші. Львів: «Новий світ-2000», 2016. 410 с. 7. Буценко Л.М., Пенчук Ю.М., Пирог Т.П. Технології мікробного синтезу лікарських засобів: навч. посіб. К.: НУХТ, 2010. 323 с. Допоміжні <ol style="list-style-type: none"> 1. Яворська Г.В., Гудзь С.П., Гнатуш С.О. Промислова мікробіологія. Львів:Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 256 с.

2. Біотехнологія: Підручник / В.Г. Герасименко, М.О. Герасименко, М.І. Цвіліховський та ін.; Під общ. ред. В.Г. Герасименка. К.: Фірма «ІНКОС», 2006. 647 с.
3. Пирог Т. П., Ігнатова О.А. Загальна біотехнологія. Київ: Видавництво НУХТ, 2009. 471 с.
4. Швед О. В., Миколів О. Б., Комаровська-Порохнявець О. З. Екологічна біотехнологія: навчальний посібник. Львів, Видавництво НУ «ЛП», 2010. 348 с.
5. Юлевич О. І. Біотехнологія : навчальний посібник / О. І. Юлевич, С. І. Ковтун, М. І. Гиль ; за ред. М. І. Гиль. Миколаїв : МДАУ, 2012. 476 с.
6. Сидоров Ю.І., Влезло Р.Й., Новіков В.П. Процеси і апарати мікробіологічної промисловості (3 томи). Львів: Видавництво Національного університету „Львівська політехніка”, 2004. 252 с.

інформаційні джерела мережі інтернет

1. http://bioengineering.kpi.ua/attachments/article/254/Biotehnologi_Gerasimenko.pdf
2. <http://nashol.com/2016052589462/osnovi-promishlennoi-biotehnologii-birukov-v-v-2004.html>
3. <http://bio-x.ru/books/osnovy-promyshlennoy-biotehnologii>
4. <http://ukrbukva.net/107747-Ob-ekty-biotehnologii-v-pishevoiy-promyshlennosti.html>

Рік введення

2023